

Соціальні характеристики комунікативного середовища педагогічного колективу ЗНЗ

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-

кваліфікаційний рівень «Бакалавр»)

студентки **4** курсу **42** групи

галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

6.010106 Соціальна педагогіка

Кислої Ольги Ігорівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **І. В. Літяга**

Рецензент: кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри природничих та

соціально-гуманітарних дисциплін

КВНЗ «Житомирський інститут

медсестринства»

І. М. Круковська

м. Житомир – 2015 рік

Зміст

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти соціальних характеристик комунікативного середовища педагогічного колективу ЗНЗ.....	7
1.1. Педагогічний колектив ЗНЗ: аналіз категорії.....	7
1.2. Соціальні характеристики комунікативного середовища.....	14
1.3. Особливості комунікації педагогів з педагогічним, батьківським та учнівським колективами.....	22
Висновки до першого розділу.....	28
Розділ 2. Експериментальне дослідження впливу соціальних характеристик на комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ.....	30
2.1. Опис методик дослідження.....	30
2.2. Аналіз результатів дослідження впливу соціальних характеристик на комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ.....	35
2.3. Програма формування комунікативної взаємодії у педагогічному колективі ЗНЗ.....	44
2.4. Аналіз основних законодавчих актів у сфері охорони праці працівників освіти.....	54
Висновки до другого розділу.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність. Освіта швидко змінює свої пріоритети в період стрімкого та швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних систем і саме тому працювати з інформаційними повідомленнями, надавати інформаційні послуги стають важливими та актуальними компонентами сьогодення.

Фахівці у своїй діяльності час від часу відчувають проблеми у професійному спілкуванні.

Здатність ефективно та продуктивно спілкуватися не тільки важлива професійна характеристика сучасного фахівця, але й обов'язкова частина загальної культури людини.

Комунікація є визначним ходом співпраці суб'єктів фахової діяльності, у якому здійснюється обмін повідомленнями, досвідом, здібностями, інформацією.

Низька самооцінка, невпевненість в собі, неспроможність зрозуміти колег – усе це зашкоджує роботі навіть дуже здібному спеціалісту, це може неоправно понівечити відносини в його професійному колі. Надзвичайних втрат низький рівень комунікативної культури завдає професійній роботі вчителів.

Продуктивність комунікативного простору педагогічної співпраці базується на взаємодії представників освітянської групи, єдності цілей навчання і виховання, створенні взаємодії «учитель-учень», «учитель - батьки», «учитель - педагогічний колектив», організації ефективного спілкування в процесі розробки й реалізації педагогічних програм та планів, що є актуальною ознакою не тільки високого щабля комунікативної культури педагога, а й свідченням професіоналізму, самореалізації особистості вчителя.

Сучасний комунікативний простір інформаційного суспільства розкривається через здійснення загальної поінформованості та глобалізації соціально-комунікативних процесів, коли нові способи і засоби збору,

накопичення та переробки даних, телекомунікації стають дієвим елементом усіх форм інформаційно-комунікативних зв'язків без обмежень.

Комунікативне середовище ЗНЗ характеризується процесом педагогічного спілкування, яке має ряд своїх особливостей.

Педагоги у комунікативному середовищі школи стикаються із різними проблемами, що залежать від соціальних характеристик комунікативного середовища педагогічного колективу.

Аналіз сучасної педагогічної практики свідчить про наявність суперечностей між високим рівнем професійних навичок, умінь, знань учителів і неспроможністю передати їх учням, залучити дітей до творчої роботи, створювати доброзичливу атмосферу, налагоджувати з ними психологічний і педагогічний контакт, управляти власними емоціями.

Передумовою багатьох проблем, які з'являються у педагогічній діяльності, є недостатній рівень сформованості комунікативних умінь педагога.

У практиці педагогічної діяльності труднощі виникають саме там, де вчитель не вміє налагодити комунікативний контакт із колегами, учнями та їх батьками.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми психологічної природи професійної спільноти та комунікативного аспекту її діяльності внесли Б. М. Адрушків, В. Г. Афанасьєв, О. М. Зімічев, Л. М. Кроль, В. І. Курбатов, А. С. Макаренко, С. Д. Максименко, Г. О. Слезінгер, В. О. Сухомлинський та ін.

Отже, враховуючи актуальність даної проблеми, темою дослідження обрано: «Соціальні характеристики комунікативного середовища педагогічного колективу ЗНЗ».

Об'єкт: комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ.

Предмет: вплив соціальних характеристик на комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ.

Мета: охарактеризувати та дослідити вплив соціальних характеристик на комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ.

Завдання:

1. Розглянути сутність поняття «педагогічний колектив ЗНЗ» та «комунікативне середовище», проаналізувати особливості комунікації педагогів з педагогічним, батьківським та учнівським колективами.
2. Дослідити вплив соціальних характеристик на комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ.
3. Розробити програму формування комунікативної взаємодії у педагогічному колективі ЗНЗ.

Методи дослідження: в роботі використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що відповідають змісту проблеми. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного дослідження, зокрема такі, як: «Оцінка агресивності педагога», анкета «Як визначити стиль педагогічного спілкування», анкета для батьків «Ваше відношення до школи», анкета «Вчитель очима учнів,» теоретичний аналіз та систематизація наукових літературних джерел.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що було проаналізовано теоретичні аспекти соціальних характеристик комунікативного середовища педагогічного колективу ЗНЗ.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що було розроблено програму формування комунікативної взаємодії у педагогічному колективі ЗНЗ.

Апробація роботи. Результати дослідження опубліковані у збірнику наукових праць: Соціальні характеристики комунікативного середовища педагогічного колективу ЗНЗ // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і

студентів] / за заг. ред. Н. П. Павлик. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015, с. 76 – 77.

Структура роботи: робота складається з зі вступу, двох розділів (теоретичного та емпіричного), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел , додатків. Загальний обсяг роботи складає 73 сторінки.

Загальні висновки

1. Аналізуючи соціально-педагогічну літературу з теми дослідження, ми з'ясували сутність понять «педагогічний колектив ЗНЗ» та «комунікативне середовище», проаналізували особливості комунікації педагогів з педагогічним, батьківським та учнівським колективами.

Отож, ідею про консолідацію педагогів в єдину спільність висловлювали ще К.Д. Ушинський і Л.М. Толстой, але в найбільш загальному вигляді основне положення про педагогічний колектив сформулював А. С. Макаренко.

Педагогічний колектив ЗНЗ - це спільність педагогів освітнього закладу, об'єднана на основі загальних світоглядних поглядів, виховних цілей і завдань.

Спільність педагогів є частиною громадського колективу, діяльність якого має свої характерні особливості. Головна особливість педагогічного колективу полягає у специфіці фахової діяльності вчителів, а саме у навчанні та вихованні підростаючого покоління.

Ефективність діяльності педагогічного колективу визначається рівнем педагогічної культури вчителів, характером міжособистісних взаємин, співпрацею. Діяльність педагогічної спільноти тісно пов'язана з учнівським та батьківським колективами.

Однією із головних особливостей діяльності педагогів є колективний характер праці та колективна відповідальність за результат своєї праці.

Фахову діяльність педагогічний колектив здійснює в середовищі загальноосвітнього навчального закладу. Співпраця, взаємодія педагогів з учнівським та батьківським колективами відбувається у комунікативному середовищі ЗНЗ.

Комунікативне середовище це – територіально локалізована лінгвоетнічна спільнота, що історично склалася й характеризується відносно стабільними регулярними й інтенсивними комунікативними контактами з використанням кількох мов або їхніх варіантів.

Педагогічне спілкування полягає в комунікативній взаємодії педагога з учнями, батьками, колегами, спрямованій на встановлення сприятливого мікроклімату, на психологічну оптимізацію діяльності, на задоволення потреб особистості. Це складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжений необхідністю спільної діяльності, сприймання і розуміння іншої людини.

2. Дослідивши вплив соціальних характеристик на комунікативне середовище педагогічного колективу ЗНЗ можемо узагальнити наступне.

Для вияву соціальних характеристик ми використали ряд методик актуальних для даної теми.

Дослідження проводилося в три етапи. На першому етапі було проведено методику «Оцінка агресивності педагога» та анкету-опитувальник на визначення стилю педагогічного спілкування та схильності до вигорання педагогів; на другому етапі – анкету-опитувальник для батьків «Ваше ставлення до школи»; на третьому – опитування учнівського колективу за допомогою опитувальника «Вчитель очима учнів».

До основних соціальних характеристик ми віднесли: стаж педагогічної діяльності, кваліфікаційну категорію, емоційне та професійне вигорання.

У ході дослідження було встановлено, що педагоги, для яких притаманний малий стаж педагогічної діяльності (4 роки) та великий (понад 25 років) більш схильні до професійного (емоційного) вигорання.

Також частина педагогів – 58% негативно ставиться до колег, які мають нижчу кваліфікаційну категорію. Вплив цих соціальних характеристик призвів до того, що педагогічному колективі переважає авторитарний стиль спілкування, та 58% педагогічної спільноти має високий рівень агресивності по відношенню до інших.

Батьківський колектив вважає, що педагоги упереджено ставляться до них, а учні не мають дружніх відносин із вчителями.

Тому, необхідно розробити програму взаємодії для ефективного вирішення проблем, що існують у комунікативному середовищі ЗНЗ.

3. На основі теоретичного та практичного аналізу проблеми було розроблено програму формування комунікативної взаємодії педагогічного колективу в ЗНЗ. Програма спрямована на уникнення проблемних ситуацій, що відбуваються у комунікативному середовищі ЗНЗ між педагогічним, учнівським та батьківським колективами.

Однією із найбільш ефективних форм реалізації комунікативної взаємодії педагогічного колективу є тренінгові програми, тому було розроблено три взаємопов'язані етапи діяльності орієнтовані на налагодження позитивного мікроклімату педагогічного колективу в умовах ЗНЗ.

На першому етапі робота спрямована на педагогічний колектив з метою попередження професійного вигорання педагогічного колективу в умовах ЗНЗ.

Другий етап характеризується роботою педагогічного та учнівського колективів з метою покращення стосунків між учасниками навчального процесу.

Для третього етапу характерна робота з педагогічним та батьківським колективами з метою налагодження взаємин між ними.

Тому для ефективної діяльності педагогічного колективу в умовах ЗНЗ доречно створювати та впроваджувати тренінгові заняття з метою покращення мікроклімату педагогічного колективу в ЗНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. — К. : Центр навч. л-ри, 2004. — 255 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология : учеб. / Г. М. Андреева. — М. : Наука, 2003. — 229 с.
3. Бим-Бад Б. М. Педагогический энциклопедический словарь / Б. М. Бим-Бад. — М. : Логос, 2002. — С. 192.
4. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навч. посіб. / Наталія Юріївна Бутенко. — К. : КНЕ, 2005. — 336 с.
5. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні / Наталія Юріївна Бутенко. — К. : КНЕУ, 2006. — 384 с.
6. Виноградова І. А. Комунікативна компетентність у соціалізації особистості / І. А. Виноградова. — Н.Новгород : Дім літ-ри, 2002. — 179 с.
7. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Наталія Петрівна Волкова. — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 256 с.
8. Гаміна Т. Ефективне спілкування як умова формування привабливого іміджу особистості / Т. Гаміна // Соціальна педагогіка : теорія та практика. — 2011. — № 2. — С. 12 — 14.
9. Гетьман З. О. Поняття «інтерації» в текстолінгвістиці / З. О. Гетьман // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. ЛІНГВАПАКС – VIII. — К. : Вид-во КНЛУ, 2000. — Вип. 3 А. — С. 235-237.
10. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 344 с.
11. Джурелюк О. Т. Основи психології і педагогіки : консп. лекц. / О. Т. Джурелюк, Н.Г. Лебедєва, Д.О. Самойленко. — Алчевськ : Дон ДТУ, 2009. — 174 с.
12. Добрович А. Б. Воспитателю о психологии общения / А. Б. Добрович. — М. : Просвещение, 1987. — 230 с.

13. Дубасенюк О. А. Новаторські підходи до формування педагогічного колективу у загальноосвітніх закладах (30-80 роки ХХ ст.) / О. А. Дубасенюк// – Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка
14. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: Монографія. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
15. Емельянов Ю. Н. Активно-социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. — Львов : ЛГУ, 1985. — 167 с.
16. Заболоцька Л. А. Педагогічні умови формування комунікативних умінь учителя / Л. А. Заболоцька // Педагогіка. — 2003. — С. 87—92.
17. Заброцький М. М. Комунікативна компетентність вчителя : екопсихологічний вимір / М. М. Заброцький // Практична психологія та соціальна робота. — 2009. — № 6. — С. 1—4.
18. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка / Наталія Віталіївна Заверико. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. — 240 с.
19. Заєць О. Умови ефективної організації планування діяльності загальноосвітнього навчального закладу з урахуванням вимог сучасності / О. Заєць // Інститут менеджменту та психології ДВНЗ «УМО» НАПН України.
20. Занюк С. Психология мотивации / С. Занюк. — К. : Эльга-Н; Ника-Центр, 2002. — 352 с.
21. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки : [монографія] / за ред. І. А. Зязюна. — К. : Віпол., 2000. — 636 с.
22. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник для студентів вузів / за ред. І. А. Зязюн. — К. : Вища школа, 2004. — 422 с.
23. Кепич Т. Ю. Охорона праці в галузі / Кепич Т. Ю., Семенова І. Ю., Лавренюк М. В. — К. : Бібліог., 2013. — 255 с.

24. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи : інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. / Т. І. Коваль, С. О. Сисоєва, Л. П. Сущенко. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. — 380 с.
25. Лінгард І. Процес і структура людського вчення / І. Лінгард. — М. : Прогрес, 1980. — 531 с.
26. Лукашевич М. П. Соціологія / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. — К. : Каравела, 2004. — 457 с.
27. Макаренко А.С. Сочинения /А. С. Макаренко. — Т. 5. — М.: Изд-во АПН, 1958. — 558 с.
28. Матвієнко О. В. Педагогічне спілкування вчителя як складова професійної готовності до педагогічної взаємодії в навчально-виховному середовищі школи першого ступеня / О. В. Матвієнко // Збірник наукових праць. — 2011. — № 95. — С. 123 —130.
29. Морська Л. І. Професійне вигорання українського педагога: міф чи реальність? / Л. І. Морська // Наукові записки. Серія: педагогіка. — 2011. — № 2. — С. 54–58.
30. Мусатов С. Педагогічна комунікація : психологічні витоки та особливості / С. Мусатов // Освіта і управління. — 1999. — № 6. — С. 5—6.
31. Перцептивна сторона спілкування : психологічний зміст [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kasner.kiev.ua/perceptivna-storona-spilkuvannja-psihologichnij/>
32. Положення про загальноосвітній навчальний заклад : за станом на 27 серпня 2010 р. / Кабінет Міністрів України. — К., 2010.
33. Почепцов Г. Г. Теорія комунікацій / Г. Г. Почепцов. — К. : Вид. центр «Київський університет». — 1999. — 367 с.
34. Проскура Т. Діагностика психологічної компетентності та професійної діяльності педагога. / Т. Проскура // Психолог. — 2007. — № 8. — С. 9–10.

35. Професійна освіта : словник [уклад. С. Гончаренко та ін.]. — К. : Вища школа, 2000. — 381 с.
36. Радионова Н. Ф. Взаимодействие педагогов и школьников : технология и творчество / Н. Ф. Радионова. — Львов. : Учебное пособие, 1999. — 246 с.
37. Руденский Е. В. Коммуникативная компетентность личности / Е. В. Руденский // Социальная психология : курс лекций. — 1998. — С. 100—109.
38. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : метод. посіб. / Н. А. Сейко. — Житомир : ЖДУ, 2002. — 260 с.
39. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава: Довкілля – К., 2006. – С.240.
40. Семиченко В. А. Психология общения / В. А. Семиченко. — К. : Центр «Магистр-S», 1997. — С. 4.
41. Соціально-психологічна специфіка міжособистісного спілкування [Електронний ресурс].— Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_9805_sotsialno-psihologichna-spetsifika-mizhosobistisnogo-splukuvannya.html
42. Соціолінгвістика : навч. посіб. / [Антошкіна Л., Красовська Г., Сигеда П., Сухомлинов О.]. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. — 360 с.
43. Спілкування педагога з батьками [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=65065>
44. Сучасні технології в освіті / [І. П. Моїсєєва, Н. Д. Грудініна, І. Г. Єрмаков та ін.]. — К., 2005. — 236 с.
45. Усімбаєва Н. Розвиток професійної компетентності — шлях до підготовки висококваліфікованих фахівців / Н. Усімбаєва // Рідна школа. — 2006. — № 9. — С. 17—19.

46. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения : в 6-ти т. / К. Д. Ушинский; редкол. : с. Ф. Егоров (гл. ред.) и др.; АПН СССР. – М.: Педагогика, 1990. – Т. 6. – 527 с.
47. Якименко С. А. С. Макаренко про колектив та його вплив на виховання особистості / С. Якименко // Витоки педагогічної майстерності. – 2013. – № 11. – С. 352–355.
48. Янковська О. С. Ділове спілкування як чинник результативності діяльності педагогічного колективу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія, психологія соціальних наук» / О. С. Янковська. – К., 2009. – 24 с.
49. Goffman E. On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction / E. Goffman // Interactional Ritual : Essay on Face-to-Face Behavior. – N.Y. : Pantheon Books, 1967. – P. 5-45.
50. Anderson, V. (2007). Importance of development for sessional teaching staff. International Journal for Academic Development, 12(2), 111-121.
51. Randall P. Bullying in Adulthood: Assessing the Bullies and Their Victims / P. Randall. – Florence, KY, USA: Brunner-Routledge, 2001. Режим доступу: <http://site.ebrary.com/lib/bckharkiv/Doc?id=10053591>

